

Оксана Абрамчук, кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри мовознавства
Вінницького національного технічного університету

З ДОСВІДУ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ПОЗНАВЧАЛЬНИЙ ЧАС

У статті йдеться про те, що поширеними масовими заходами з тематики патріотичного виховання студентів є відзначення державних та релігійних свят, знаменних подій у житті університету та факультету, проведення читацьких конференцій, тематичних диспутів, вечорів запитань і відповідей, тижнів з різних навчальних предметів, зустрічей з видатними людьми, конкурсів, олімпіад, фестивалів, виставок тощо.

Постановка проблеми. Нині в Українській державі, країні з багатовіковою історією, відбувається процес становлення українського народу як політичної нації. Саме тепер стало реально можливим розбудувати Україну, виходячи з її національних інтересів, на основі всебічного врахування особливостей способу життя, традицій, звичаїв народу, його менталітету та національного характеру. Освіта на сучасному етапі розвитку нашого суспільства є чи не єдиним засобом збереження і відтворення національної культури. Пріоритети народного, українського, відкривають нові можливості для здійснення виховної діяльності зі студентською молоддю.

Одним із головних завдань освіти є формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати. З огляду на означене – кожним вищим закладом освіти у навчально-виховному процесі мають вирішуватися конкретні завдання: підготовка особистості, яка орієнтується в сучасних історичній, економічній, культурній ситуації, здатної до самореалізації, самовизначення; залучення до національно-культурних традицій, збагачення загальнолюдськими цінностями світової культури; забезпечення високого рівня професійної компетенції; стимулювання постійного пошуку, безперервного самовдосконалення й самоосвіти; формування потреб і вмінь підтримувати своє фізичне та психологічне здоров'я, професійну працездатність в умовах конкуренції [4, 5].

Глибинна реформа сучасної освіти і виховання ґрунтується на національних виховних традиціях, українській та класичній європейській культурних спадщинах, народній педагогіці. Тому проблема патріотичного виховання студентської молоді, з огляду на важливі завдання державотворення в

незалежній Україні, сьогодні набула особливої актуальності.

Аналіз досягнень з проблеми. Результати аналізу психолого-педагогічної літератури свідчать, що проблема патріотичного виховання привертала увагу багатьох дослідників. Так, сутність патріотизму як моральної якості визначалася Й. Песталоцці, А. Дістервегом, Г. Сковородою, як стрижневий принцип національного виховання – К. Ушинським, М. Грушевським, І. Огієнком, Г. Ващенком. Теоретичні й методичні основи патріотичного виховання дітей і молоді розглядали О. Духнович, С. Русова, Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський, концептуальні засади українського виховання розробляли Ю. Руденко, О. Вишневський, М. Стельмахович, Б. Ступарик [3; 4; 5; 6]. Особливо цінними є наукові праці учених-педагогів, присвячені засобам патріотичного виховання студентської молоді: Т. Анікіної (художнього краєзнавства), О. Гевко (декоративно-ужиткового мистецтва), Є. Франківа (туристично-краєзнавчої діяльності), Ю. Красильника (української етнопедагогіки), Ю. Каюкова (героїчних традицій українського козацтва), Ю. Руденка (національно-патріотичних ідеалів юних козаків).

Мета цієї статті – розкрити педагогічні умови та засоби патріотичного виховання студентів у позанавчальний час.

Основний матеріал дослідження. У реалізації змісту патріотичного виховання чільне місце займають позааудиторні виховні заходи. Вони сприяють поглибленню знань студентів з історії та культури народу, його традицій, формуванню патріотичних поглядів, переконань та почуттів, відповідної поведінки [1, 44].

Важливе місце у патріотичному вихованні займає залучення студентів до масових заходів

З ДОСВІДУ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ПОЗНАВЧАЛЬНИЙ ЧАС

патріотичного змісту. Важливість їх значення у тому, що вони охоплюють переважну більшість студентів, мають емоційний взаємовплив. Поширеними масовими заходами з тематики патріотичного виховання студентів є відзначення державних та релігійних свят, знаменних подій у житті університету та факультету, проведення читачьких конференцій, тематичних диспутів, вечорів запитань і відповідей, тижнів з різних навчальних предметів, зустрічей з видатними людьми, конкурсів, олімпіад, фестивалів, виставок тощо.

Утвердженню патріотичних почуттів, співпричетності до важливих подій сприяє участь студентів в організації загальнодержавних свят – Дня Незалежності, Дня знань, Дня захисника Вітчизни, Свята Перемоги та ін.. Найбільш масовими у ВНЗ є загальноуніверситетські вечори, присвячені Дню університету, Дню факультету, Дню студента, Дню науки та ін. Важливо, що такі заходи проходять в атмосфері особистої причетності до обговорюваних проблем. Студенти виступають організаторами й учасниками: запрошують гостей, готують експозиції виставок, демонструють відеофільми тощо. Така робота проводиться з метою довести, що їх університет найкращий, викликати гордість до свого навчального закладу.

Ефективною формою патріотичного виховання є читачькі конференції. Засобом пропагування наукової, художньої, публіцистичної літератури студентській молоді прищеплюється інтерес до книги, формуються літературно-естетичні смаки. Такі конференції проводяться на матеріалі творчості одного або кількох авторів, творів, поєднаних однією тематикою, з окремої літературної або наукової проблеми. Форма проведення для студентів першого курсу наближається до бесіди, під час якої студенти висловлюють своє ставлення до творів, читають напам'ять уривки, інсценують, переглядають фільми. Старшокурсники виступають з доповідями, повідомленнями, в яких аналізують особливості творчості, жанру, стилю, проблематики автора. Найбільшу зацікавленість виявляють студенти до творчих особистостей: Г.Сковороди, його філософії серця; І.Котляревського, його ролі у становленні української літературної мови та ін. Шанобливе ставлення до письменників-земляків виявляється у ретельному пошуку архівних матеріалів, фотодокументів. Наприклад, читачька конференція у Вінницькому технічному університеті, присвячена М.Коцюбинському, супроводжувалася улюбленими музичними творами письменника та нагадувала літературно-музичну композицію.

Для допитливих і небайдужих до мистецтва проводяться літературні, мовні, краєзнавчі вікторини. Студенти беруть у них активну участь: збирають матеріали, готують наочність і призи. Зазвичай студентську аудиторію розбивають на 2 – 3 команди, однак під час таких заходів активними повинні бути і учасники, і глядачі. Наприклад, щорічні вікторини “Тарас Шевченко: відомий і невідомий” (Вінницький педуніверситет) завжди викликає жвавий інтерес студентів до маловідомих фактів його біографії і творчості, а головне – бажання поглибити знання про Кобзаря.

Вечори запитань і відповідей закликають до діалогу між фахівцями й бажаними знайти відповіді на проблеми, що їх хвилюють. При підготовці таких заходів запрошуються фахівці різних сфер діяльності. Зустрічі з лікарями, соціологами, політологами, мистецтвознавцями допомагають студентам розібратися у проблемах, пов'язаних із здоров'ям (наприклад, “Як подолати залежність від шкідливих звичок – куріння, пияцтва, наркоманії”). Так, при обговоренні теми “Всесвітні інформаційні технології” (Вінницька філія університету “Україна”) провідний фахівець у цій галузі, знайомив присутніх з новітніми світовими досягненнями, вітчизняними науковими дослідженнями, розробками наукових лабораторій вищих навчальних закладів, відповідав на запитання студентів – учасників СНДТ (студентського науково-дослідного товариства).

У формі літературно-музичних композицій доречно проводити заходи на літературні теми (наприклад, “Поезія Л.Українки”, “Наш земляк М.Коцюбинський”, “Музика садиби М.Пирогова”). Оригінальною є така форма для проведення заходів з популяризації імен українських науковців. Для характеристики епохи, в якій жив і працював учений, використовують соціокультурний план: вплив літератури, мистецтва на духовність, естетичні смаки. Наприклад, до такого заходу на тему “Син неба І.Сікорський” бажано використовувати відеозаписи із зображеннями літальних апаратів, – від найдавніших до сучасних – музичні записи, поезію початку ХХ ст.

Кульпоходи у театр на вистави “Наталка-Полтавка”, “Запорожець за Дунаєм”, “Мазепа”, “Поминальна молитва”, “Маруся Чурай”, відвідування концертів у філармонії (“Український романс”, музика М.Скорика, український джаз, камерний хор “Дзвін”) не лише знайомлять студентів з різними жанрами мистецтва, але й формують естетичні смаки та патріотичні почуття.

Показниками ефективності масових форм

ЗДОСВІДУ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ПОЗНАВЧАЛЬНИЙ ЧАС

позааудиторної роботи у патріотичному вихованні студентської молоді є кількісне охоплення, активність учасників, емоційний вплив.

Серед *групових* форм виховної роботи з патріотичного виховання найбільш поширені бесіди, зустрічі, диспути, “круглі столи”, вечори запитань і відповідей, літературно-музичні композиції, гуртки за інтересами, обговорення радіо- і телепередач, новинок преси, акції милосердя, пошукова діяльність, екскурсії, походи, подорожі та ін.

Бесіда – найбільш поширений діалогічний метод, яку проводять з одним студентом (індивідуальна бесіда), кількома (групова) або з групою (колективна) на виховних годинах, зустрічах з кураторами тощо. Результативність їх залежить від умінь педагога подати інформацію, передати почуття, зацікавити, переконати, спонукати до роздумів. Теми для бесід підказує саме життя: про національних героїв та дисидентів, які боролися за національну ідею, життя яких є зразком служіння Україні, про сучасні народні традиції, про пріоритети та інтереси сучасної молоді та ін.

Цікава і змістовна бесіда про походження та історичну місію української національної символіки. Студентів заздалегідь ознайомлюють з основними питаннями, що виносяться на виховний захід, з метою глибокого усвідомлення ними першовитоків національної символіки. Бесіда проводиться за планом: 1. Витоки української національної символіки. 2. Найдавніші знаки-символи трипільської культури. 3. Традиційність української національної символіки. 4. Національна символіка незалежної України.

У процесі бесіди розкриваються основні символи прадавніх українців (рослинні, зооморфні та антропоморфні, морально-духовний зміст блакитного і жовтого кольорів тощо). Основна мета такої бесіди – розкрити духовний зміст української національної символіки, що сприятиме не лише розумінню світогляду предків, але й формуванню національної свідомості.

Доцільне проведення евристичної бесіди “Космічні, астрономічні уявлення та знання українців. Народний календар”, під час якої студенти збагачуються новими знаннями про предків. Знання праукраїнців про космос, Всесвіт, реформа календаря мудрецем-скіфом Діонісієм Малім, система літочислення наших предків, місячний і сонячний календарі, український космізм засвідчують глибинний науково-філософський потенціал українців, заохочують студентів до творчої пошукової роботи.

Складовими виховного позааудиторного

процесу є безпосередній контакт зі студентами, пробудження у них глибоких емоційних переживань, що впливають на почуття, сприяють розумінню сутності патріотизму, поглибленню патріотичних почуттів; коригування переживань, які формують патріотичні почуття, перетворюють їх у стійкі переконання; вмиле використання позитивних прикладів і включення студентів у різноманітні форми дискусійної роботи, яка сприяє поглибленню усвідомлення цих понять [2, 53].

Збагачення студентів патріотичними почуттями здійснюється під час засвоєння ними історичного матеріалу про героїчне минуле нашого народу, його прагнення до зміцнення могутності рідної країни, про його мужність у боротьбі з іноземними поневолювачами. Для надання виховній роботі емоційного характеру бажано використовувати яскравий фактичний матеріал, позитивні приклади патріотизму відомих історичних діячів, героїв національно-визвольних змагань, письменників, поетів, художників, учених, громадських діячів. Зустрічі з такими героями мають неабиякий вплив на патріотичні почуття студентів. Особливо, коли видатні люди є земляками студентів або викладачами і співробітниками університету. У ході зустрічей відбувається оцінювання історичних явищ на основі принципів історичної достовірності, науковості, гуманізму, добросовісності, а також з позицій забезпечення взаємозв'язку між поколіннями. У студентів необхідно акцентувати увагу на питаннях про внесок нашої країни у світовий розвиток науки, культури, різних галузей виробництва. Під час таких зустрічей студенти знайомляться зі своїми сучасниками, які стали взірцем патріотичного служіння Вітчизні.

Зустрічі з творчими людьми рідного краю: письменниками, митцями, музикантами – закликають до творчості. Свідченням такої взаємодії стають виставки творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, альманахи студентських поезій, фестивалі бардівської пісні тощо.

Важливу роль у формуванні патріотичних поглядів і почуттів студентів відіграють дискусії – як спонтанні, викликані суспільними подіями, повідомленнями ЗМІ, так і спеціально організовані, до яких слід ретельно підготуватися: визначити тему та питання для обговорення, щоб студенти опрацювали відповідні літературні джерела, продумали свої виступи. Лише така підготовка дискусії дасть бажані результати. Зі студентами нашого ВНЗ часто проводяться дискусії на теми: “За що поважати Україну?”, “Мода на патріотизм”, “Українська історія: факти і

З ДОСВІДУ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ПОЗНАВЧАЛЬНИЙ ЧАС

фальсифікації” та ін. Під час дискусій студенти висловлюють свої думки, сперечаються, доводять свої переконання і врешті доходять висновку, що Україна – одна, вона наша, її треба любити і докладати зусиль, щоб усі її визнавали й поважали. Під час таких дискусій формується культура мислення й мовлення, логіка студентів, виявляються їх інтелектуальні здібності, відбуваються зміни поглядів на суспільні явища, переоцінка цінностей, і водночас вони замислюються над своєю життєвою, громадянською позицією.

У сфері патріотичного виховання студентів образотворче мистецтво займає особливе місце, зумовлене його специфікою. Зором сприйняті статичні образи живопису, графіки, скульптури, чітко фіксуються пам’яттю молодшої людини, сприяють формуванню у неї почуття прекрасного, адекватного ставлення до дійсності, розвивають патріотичну свідомість.

Образотворче мистецтво містить багатий фактичний матеріал для бесід-диспутів на патріотичні теми, оскільки майже всі значні події в історії нашої Батьківщини, звичаї народу й окремих його представників знайшли відбиток саме в цьому виді мистецтва. На честь героїчних подій споруджуються архітектурні і скульптурні пам’ятники, які слугують художникам наступних поколінь основою для створення різноманітних творів мистецтва. Активна участь студентів у спостереженні, осмисленні, емоційному співпереживанні, аналізі творів образотворчого мистецтва, призводить до того, що вони стають ніби учасниками доленосних подій, намагаються увявити себе на місці героїв твору.

“Круглі столи” зазвичай збирають молодих людей, які не обмежуються власною думкою у пошуках істини. Заздалегідь визначається тема для обговорення та коло питань. Учасники демонструють свої знання теми й перспективи її розвитку. Цікавими для обговорення є такі теми: “Моральність наукових відкриттів”, “Культура особистості і культура мовлення”. Так, наприклад, тему “Духовний потенціал українців” необхідно розглядати у декількох аспектах: загальнолюдські і національні духовні цінності, гуманістичний потенціал язичницької віри, морально-духовний зміст народного календаря, християнські цінності, моральні цінності сучасної молоді та ін. Студенти – члени клубу “Еліта” – популярного у Вінницькому молодіжному центрі, беруть активну участь в організації та проведенні таких круглих столів: “Козацькому роду нема переводу”, “Державні і народні символи України”, “Про що говорять наші імена”, “Минуле і сучасне в назвах

вулиць міста”, “Чи треба знати історію свого народу” та ін.

Творчий потенціал студентів найбільш яскраво реалізовується у гуртках за інтересами, провідними завданнями яких є формування національно свідомого патріота-громадянина України; виховання морально й фізично здорової особистості; засвоєння моральних цінностей, ідеалів, культурних традицій, етичних норм; формування естетичних смаків; створення атмосфери емоційної захищеності й любові; збереження родинних традицій, сімейних реліквій, вивчення родоводу, звичаїв, обрядів свого народу і народів, що населяють Україну; вивчення мови й шанування культури, національної літератури, мистецтва, преси, радіо і телебачення.

Природні здібності студентів розкриваються у творчій праці, набуті навички вдосконалюються. Найпопулярнішими у Вінницькому технічному університеті стали гуртки народного й сучасного танцю, спортивні секції, фольклорні колективи, студії вокалу та художніх ремесел, театральні, поетичні клуби, клуби журналістів, фото- і кіностудії. Про участь студентів у таких гуртках свідчать звітні концерти й виставки, статті у часописах університету, міста та ін.

Стосовно патріотичного виховання дієвими є різноманітні форми та методи, які передбачають колективне читання й обговорення газетних публікацій, використання цих матеріалів на виховних годинах. Найбільший інтерес студенти виявляють до молодіжних, політичних, культурних, спортивних тем. Щотижневі “ПК”, “Кореспондент”, “Дзеркало тижня” приваблюють студентів своїми аналітичними матеріалами щодо політичної, економічної, культурної ситуації в Україні. Студенти не приховують своїх бажань розібратися у тих чи інших подіях, спрогнозувати вихід із криз, часто зізнаються, що не завжди знають правильні відповіді на питання, які ставить життя, тому що не вистачає життєвого досвіду й знань. Патріотичні емоції, почуття гордості викликають у студентів статті “Московського комсомольця в Україні”, в яких представники колишнього Союзу вітають українців з перемогами земляків: Руслани – на Євробаченні, братів Кличків – у боксі, Я.Клочко – у плаванні, А.Шевченка – у футболі.

Знайомство і вивчення під час екскурсій вітчизняних пам’яток світової культури формує у студентів гордість за національні реліквії, розуміння загальнолюдських цінностей. Систематичними для студентів повинні стати мандрівки історичними місцями України за маршрутами: історико-архітектурні пам’ятки

